

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

REZOLUȚIUNEA ȘI REZILIEREA CONTRACTULUI ÎN NOUL COD CIVIL

De *Gabriel Tița-Nicolescu*

Abstract

In this study, the author describes the institution of rescission and of termination of the contract in the new Civil Code, which are civil sanctions and consist in the termination of the contract.

The structure and the body of the study reveal the comments on the conditions of the rescission and termination, on the significant or repeated nature of the non-performed obligation, on the types of rescission, on the effects of rescission and of termination.

Finally, the author puts forward brief considerations related to the effects of rescission and of termination.

Keywords: rescission and termination; contract; termination of the contract; conditions; effects.

Noțiuni introductive

Dacă nu alege să ceară executarea silită a obligației asumate de către debitor, creditorul va putea opta pentru rezoluțiunea sau rezilierea contractului. Aceasta este cea de-a doua cale de acțiune recunoscută expres de dispozițiile art. 1516 din noul Cod civil român. În opinia noastră, ordinea enumerării modalităților de valorificare a intereselor creditorului, așa cum este statuată de actualul Cod civil, nu este deloc întâmplătoare; este firesc ca un creditor să încerce obținerea, chiar pe cale de executare silită, a prestațiilor asumate de debitorul său, așa cum au fost acestea prevăzute în contract, întrucât scopul încheierii convenției este efectuarea unor prestații reciproce de care cele două părți contractante sunt interesate. Desigur că, dacă executarea obligațiilor de către debitor nu mai este posibilă sau nu mai este oportună pentru creditor, acesta din urmă va putea cere desființarea

contractului pe calea procedurii rezoluțiunii sau rezilierii. Pentru a fi însă riguroși, reținem însă dreptul esențial de a alege calea de acțiune, drept recunoscut de lege în favoarea creditorului care, practic, va putea opta, după cum va crede de cuviință în acest sens; am amintit doar aici această ordine expusă de lege doar pentru a inocula (cu argumentele arătate) un principiu, o regulă, care nu este însă, în viziunea Noului Cod civil, obligatorie.

Rezoluțiunea este desființarea contractului pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor asumate în cadrul unui *contract cu executare dintr-odată* (de pildă, vânzare, donație, schimb etc.). *Rezilierea* este desființarea contractului pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor asumate în cadrul unui *contract cu executare succesivă* (locațiune, leasing, rentă viageră etc.). Ambele instituții juridice reprezintă, așadar, o sancțiune civilă care constă în *desființarea* contractului, sub acest aspect, cele două noțiuni prezentând similitudini; în schimb, așa cum vom vedea, efectele acestei desființări sunt diferite, după cum vorbim despre rezoluțiune, respectiv despre reziliere.

O altă trăsătură comună și de esență a celor două sancțiuni este dată, într-o anumită măsură, de cauzele care duc la desființarea contractului, în sensul că, atât rezoluțiunea, cât și rezilierea sunt incidente (pot fi invocate) numai în cazul în care neexecutarea obligațiilor este *culpabilă*, adică poate fi imputată părții contractante care nu a îndeplinit prestația. Dacă, în schimb, nu se poate stabili nicio vină în sarcina părții contractante care nu și-a îndeplinit obligația (caz fortuit sau forță majoră), nu mai vorbim despre rezoluțiune sau reziliere, ci despre instituția juridică a riscului contractual.

Vechea reglementare (Codul civil 1864, abrogat la intrarea în vigoare a Noului Cod civil), pleca, după cum este foarte bine cunoscut, de la o concepție de esență în această materie, și anume, regula potrivit căreia rezoluțiunea sau rezilierea unui contract se putea cere, în principiu, doar pe cale judiciară; prin excepție, stipularea unor clauze contractuale sub forma pactelor comisorii, oferea părților posibilitatea de a invoca desființarea contractului fără participarea instanței sau cu diminuarea rolului instanței^[1]. Lucrurile nu sunt diferite, conceptual, nici în lumina actualului Cod civil, dat fiind că, în primul rând, legea pleacă de la ideea de rezoluțiune (respectiv, reziliere) judiciară, oferind însă ca alternativă, în anumite condiții, rezoluțiunea unilaterală și rezoluțiunea de drept (pactul comisoriu). Sunt aduse însă modificări majore, după cum vom vedea, în ceea ce privește condiția-premisă a rezoluțiunii sau rezilierii (neexecutarea *însemnată*, respectiv *repetată*, a obligațiilor), chestiune cu privire la care existau, în trecut, controverse jurisprudențiale ample; de asemenea, modificări de esență sunt aduse și cu privire la reglementarea pactelor comisorii.

Condițiile rezoluțiunii și rezilierii

Din cele expuse mai sus cu titlu introductiv și din reglementarea legală actuală (avem în vedere dispozițiile art. 1549-1554 NCC care reprezintă o secțiune distinctă

referitoare la rezoluțiune și reziliere, dar și din coroborarea celorlalte texte relevante din noul Cod civil) se pot stabili cu ușurință condițiile în care această sancțiune operează, condiții care, în trecut, au fost enunțate de doctrină și jurisprudență, în lipsa unei reglementări ample și clare a instituției juridice despre care vorbim aici. Credem că enumerarea acestor cerințe asigură o înțelegere deplină și corectă a conceptului în discuție. Astfel, reținem, în mod punctual, sintetic, dar esențial, că rezoluțiunea (sau rezilierea) poate fi invocată :

- numai în contractele *sinlagmatice* (bilaterale), adică în acele contracte în care părțile semnatare și-au asumat obligații reciproce și interdependente;

- numai atunci când una dintre părți nu și-a îndeplinit obligațiile contractuale, iar neîndeplinirea obligațiilor este *culpabilă* părții care a încălcat prevederile contractuale (dacă însuși creditorul a provocat neexecutarea obligației, această cerință nu este îndeplinită);

- numai dacă partea culpabilă pentru neexecutarea obligației a fost pusă, în prealabil, în *întârziere*;

- doar atunci când neexecutarea obligațiilor este *însemnată* (în cazul rezoluțiunii), respectiv *repetată* (în cazul rezilierii).

Odată aceste cerințe îndeplinite, în mod cumulativ, creditorul are deschisă calea rezoluțiunii sau rezilierii contractului, demers care urmează a fi confirmat sau, dimpotrivă, poate fi infirmat de către instanța de judecată.

Dintre toate cerințele enumerate mai sus, ultima dintre acestea este cea mai importantă, din cel puțin două motive. În primul rând, este premisa specifică a căii de acțiune a creditorului care dorește desființarea contractului (celelalte trei condiții fiind comune cu celelalte căi de acțiune reglementate de art. 1516 NCC, cum ar fi, de pildă, cu executarea silită); în al doilea rând, importanța cazului de neexecutare a obligației are, pentru prima oară în legislația noastră, o reglementare clară, întemeiată pe criterii exprese. Așadar, nu vom vorbi aici despre reciprocitatea și interdependența obligațiilor, despre incidența culpei și nici despre punerea în întârziere, întrucât aceste aspecte nu sunt, cu adevărat, specifice; vom vorbi, în schimb, în cele ce urmează, despre particularitatea inedită a rezoluțiunii (rezilierii) contractului, și anume, despre caracterul însemnat sau repetat al obligației neexecutate.

Caracterul însemnat sau repetat al obligației neexecutate

Așa cum arătam, condiția esențială și particulară pe care trebuie să o reținem în materia rezoluțiunii sau rezilierii contractului vizează importanța obligației neexecutate, gravitatea contravenției la contract. Din acest punct de vedere, actualul Cod civil delimitează această importanță și gravitate a faptului neexecutării, după cum vorbim despre un contract cu executare dintr-odată, sau, dimpotrivă, despre un contract cu executare succesivă și folosește expres, conform acestei disocieri, două noțiuni.

În cazul contractelor cu executare dintr-odată, creditorul nu are dreptul la rezoluțiune atunci când neexecutarea este de mică însemnătate (art. 1551 alin. (1), teza I NCC). *Per a contrario*, pentru a putea cere rezoluțiunea unui astfel de contract, condiția *sine qua non* este ca neexecutarea contractului să fie însemnată, adică, potrivit dicționarului explicativ al limbii române, să fie importantă^[2]. În sensul juridic al termenului, o neexecutare însemnată ar trebui să se refere, în opinia noastră, la neexecutarea în totalitate sau într-o măsură considerabilă a unei obligații contractuale considerate de părți importantă la încheierea contractului. Dacă neexecutarea este de mică însemnătate, creditorul are dreptul la reducerea proporțională a prestației sale, dacă, după împrejurări, aceasta este posibilă. Iar dacă reducerea prestațiilor nu poate avea loc, creditorul nu are dreptul decât la daune-interese. Acesta este și motivul pentru care reducerea prestațiilor nu este reglementată de lege ca o cale de acțiune aparte pe care creditorul să o poată folosi împotriva debitorului său (după cum ne reamintim, textul art. 1516 NCC le abordează împreună, iar nu separat); în fapt, trebuie reținut că, în lumina actualului Cod civil, reducerea prestațiilor este doar o alternativă la rezoluțiune, atunci când aceasta nu poate fi cerută. Cu alte cuvinte, reducerea prestațiilor are un caracter subsidiar, fiind o soluție de compromis reglementată în favoarea creditorului care, deși dorește desființarea contractului, nu o poate face, întrucât neexecutarea nu este considerată însemnată (desigur că, în opinia noastră, creditorul va putea opta direct pentru reducerea prestației în caz de neexecutare, fără a fi nevoit să ceară rezoluțiunea contractului, alternativa fiind la latitudinea exclusivă a acestuia).

În cazul contractelor cu executare succesivă, creditorul are dreptul la reziliere, chiar dacă neexecutarea este de mică însemnătate, însă are un caracter repetat (art. 1551 alin. (1) teza a II-a NCC); neexecutarea trebuie să se producă, așadar, nu doar o singură dată, ci, dacă ne raportăm la definiția dată de Dicționarul explicativ al limbii române, încă o dată sau de mai multe ori. Nu există, prin urmare, un anumit număr de neexecutări care să permită incidența rezilierii, astfel că, după părerea noastră, sunt suficiente și două încălcări ale contractului cu executare succesivă. Important de reținut aici este însă faptul că, spre deosebire de rezoluțiune, nu se cere ca neexecutarea să fie însemnată; dimpotrivă, legea precizează expres că și neexecutările considerate de mică însemnătate dar repetate pot deschide calea rezilierii contractului. Și în acest caz, dacă nu este îndeplinită condiția-premisă, adică dacă neexecutarea nu este repetată, creditorul are dreptul la reducerea proporțională a prestației sale. Sigur însă că acest lucru este foarte puțin probabil, întrucât, în astfel de contracte, este aproape imposibil, uneori, ca prestația să poată fi redusă. De aceea este aplicabilă, mai degrabă, cea de-a treia soluție legală; astfel, așa cum s-a arătat deja, potrivit legii, dacă reducerea prestațiilor nu poate avea loc, creditorul nu are dreptul decât la daune-interese. În fine, se mai impune o precizare în această materie, în opinia noastră, o neexecutare, oricât ar fi de însemnată, dar care nu este repetată, nu poate atrage rezilierea

contractului, întrucât, în cazul contractelor cu executare succesivă, nu putem vorbi despre o singură neexecutare ca fiind importantă, raportat la întreaga economie a relațiilor contractuale.

Cele două premise impuse de lege, diferențiat, pentru cele două tipuri de contracte, nu pot fi modificate, limitate sau înlăturate sub nicio formă de părți contractante. Astfel, este de observat faptul că actualul Cod civil este cât se poate de categoric în acest sens, precizând expres că orice stipulație contrară referitoare la caracterul – însemnat sau repetat – al obligației neexecutate este considerată nescrisă (adică este o clauză lovită de nulitate). Acest lucru nu înseamnă însă că, ori de câte ori este îndeplinită condiția gravității neexecutării, creditorul este obligat să ceară rezoluțiunea sau, după caz, rezilierea contractului; dimpotrivă, în temeiul principiului disponibilității, care guvernează procesul civil și dreptul privat, în general, creditorul este cel care va decide dacă va acționa sau nu va acționa în vreun fel împotriva debitorului său.

Trebuie precizat faptul că, în cazul desființării judiciare a contractului pentru neexecutarea din culpă a obligațiilor, instanța de judecată este cea care va stabili dacă premisa desființării este îndeplinită; astfel, doar judecătorul va aprecia, în concret, dacă neexecutarea contractului cu executare dintr-odată este suficient de însemnată pentru a se impune rezoluțiunea contractului sau, după caz, dacă neexecutarea contractului cu executare succesivă este suficient de repetată ca să poată atrage rezilierea. Cu toate acestea, legea însăși poate institui aplicații practice, exprese, ale caracterului însemnat sau, după caz, repetat, al obligației neexecutate, cazuri în care judecătorul va avea o sarcină mult mai ușoară în a verifica incidența cazului particular de desființare a contractului. Astfel, în cazul contractului de vânzare cu plata prețului în rate și cu rezerva proprietății (contract cu executare dintr-odată, reglementat de art. 1755-1757 NCC), în lipsa unei înțelegeri contrare, neplata unei singure rate, care nu este mai mare de o optime din preț, nu dă dreptul la rezoluțiunea contractului, iar cumpărătorul păstrează beneficiul termenului pentru ratele succesive. Sau în cazul contractului de leasing (contract cu executare succesivă, dacă în contract nu se prevede altfel), în cazul în care utilizatorul nu execută obligația de plată integrală a ratei de leasing timp de două luni consecutive, calculate de la scadența prevăzută în contractul de leasing, finanțatorul are dreptul de a rezilia contractul de leasing, iar utilizatorul este obligat să restituie bunul și să plătească toate sumele datorate până la data restituirii în temeiul contractului de leasing (art. 15 din O.G. nr. 51/1997 privind operațiunile de leasing și societățile de leasing).

Felurile rezoluțiunii

Considerații introductive

Rezoluțiunea sau rezilierea poate fi judiciară, unilaterală sau de plin drept. Legea delimitează cele trei tipuri de rezoluțiune în mod expres, enumerându-le sub titulatura „modul de operare” al rezoluțiunii (art. 1550 NCC) și consacrand câte un articol separat pentru fiecare dintre acestea. Despre rezoluțiunea sau

rezilierea judiciară nu ar fi multe de spus, întrucât aceasta reprezintă regula, astfel că orice aspecte controversate referitoare la executarea contractului vor fi soluționate de către instanțele de judecată. În schimb, trebuie lămurite pe deplin rezoluțiunea unilaterală și rezoluțiunea de drept.

Rezoluțiunea unilaterală

Rezoluțiunea unilaterală este o modalitate inedită (în legislația noastră) de desființare a unui contract, fiind reglementată de dispozițiile art. 1552 NCC. Rezoluțiunea unilaterală este acea rezoluțiune care se poate face la cererea părții îndreptățite, adică a părții care și-a executat obligația sau se declară pregătită să o execute, printr-o notificare adresată debitorului care, prin ipoteză, nu și-a executat obligația. Această notificare este irevocabilă de la data comunicării ei către debitor, prin urmare, creditorul nu mai poate reveni asupra sa. Dacă rezoluțiunea unilaterală este declarată de către creditor prin intermediul unei notificări de punere în întârziere a debitorului (prin care a acordat un termen de grație debitorului, în interiorul căruia debitorul să își execute obligația), nu mai este necesară o nouă notificare, astfel că, de la data expirării termenului acordat debitorului, declarația de rezoluțiune produce efecte și devine irevocabilă.

Fiind însă considerată o excepție de la regula rezoluțiunii pe cale judiciară a contractului, rezoluțiunea unilaterală poate opera doar în condițiile strict și limitativ prevăzute de lege, respectiv numai în cazul în care părțile au convenit astfel și numai când debitorul se află de drept în întârziere ori când acesta nu a executat obligația în termenul fixat prin punerea în întârziere.

Declarația de rezoluțiune sau de reziliere trebuie făcută în termenul de prescripție prevăzut de lege pentru acțiunea corespunzătoare acestora. În toate cazurile, declarația de rezoluțiune sau de reziliere se înscrie în Cartea funciară ori, după caz, în alte registre publice, pentru a fi opozabilă terților.

Rezoluțiunea de plin drept. Pactul comisoriu

Pactul comisoriu reprezintă o convenție, mai exact, o clauză contractuală expresă, prin care părțile semnatare stabilesc de comun acord o modalitate de rezoluțiune a contractului fără intervenția instanței de judecată. Pentru ca această convenție să producă însă efectele urmărite de părți (desființarea contractului), trebuie să prevadă, în mod expres, obligațiile a căror neexecutare atrag rezoluțiunea sau rezilierea de drept a contractului. Prin urmare, pactul comisoriu expres inserat într-un contract are efectele unei rezoluțiuni convenționale, întrucât părțile vor prevedea expres în ce situații se va desființa contractul, adică vor stipula care anume dintre obligațiile contractuale vor atrage rezoluțiunea sau rezilierea în cazul în care nu sunt executate. Ca urmare a intervenirii unui pact comisoriu, contractul se va desființa potrivit celor convenite de părți; din acest motiv, rezoluțiunea unui contract ca urmare a incidenței unui pact comisoriu este denumită de lege și sub titulatura de rezoluțiune de plin drept.

Actualul Cod civil reglementează expres pactele comisorii în cuprinsul art. 1553, după părerea noastră, într-un mod, din păcate, ușor ambiguu, ceea ce dă

naștere unor discuții pe marginea tipurilor de pacte comisorii posibile. Acest mod de abordare a creat deja opinii în literatura juridică, potrivit căreia, legea ar avea în vedere două sau trei tipuri de pacte comisorii sau chiar, potrivit altor opinii, ar fi vorba despre un singur tip de pact comisoriu. În ceea ce ne privește, considerăm că noul Cod civil reglementează două categorii de pacte comisorii.

Pactul comisoriu cu punerea în întârziere a debitorului, pe care l-am putea denumi și sub titulatura de pact comisoriu de gradul I, este prima formă de pact. În acest caz, desființarea contractului va opera de plin drept, dacă sunt îndeplinite două condiții:

- debitorul să fi fost pus, în prealabil, în întârziere, cu privire la obligația neexecutată;
- notificarea de punere în întârziere să indice în mod expres condițiile în care pactul comisoriu va opera, adică să reglementeze aspectele legate de soarta prestațiilor deja îndeplinite, precum și orice alte consecințe juridice ale desființării.

Cea de-a doua formă de pact este pactul comisoriu fără punerea în întârziere a debitorului; pe acesta, dat fiind faptul că este mai energic decât primul, îl putem numi și pact comisoriu de gradul II. În acest caz, avem de-a face, practic, cu o veritabilă rezoluțiune de plin drept, întrucât contractul se va desființa ca urmare a simplului fapt al neexecutării obligației asumate. Pactul comisoriu de gradul II nu mai necesită îndeplinirea de către creditor a unei condiții speciale prealabile, nefiind cerută, după cum reiese din denumire, nici punerea în întârziere a debitorului. O singură condiție este cerută pentru a putea opera un astfel de pact, și anume, trebuie ca părțile să fi prevăzut expres în cuprinsul clauzei (pactului comisoriu), că nu este necesară punerea în întârziere a debitorului și că, prin urmare, simplul fapt al neexecutării atrage desființarea de drept a contractului.

Ceea ce trebuie însă subliniat și reiterat, ca o trăsătură comună și de esență a ambelor tipuri de pacte comisorii, este necesitatea stipulării exprese a obligațiilor a căror neexecutare atrag desființarea contractului.

În ceea ce ne privește, credem că nu se impunea o reglementare legală a instituției juridice a pactelor comisorii, întrucât acestea nu fac altceva decât să complice lucrurile și să dea naștere unor discuții cu privire la incidența pactului și la îndeplinirea sau neîndeplinirea cerințelor impuse de lege pentru ca pactul să poată fi invocat. De asemenea, controverse inerente vor apărea cu privire la efectele desființării contractului ca urmare a invocării pactului, litigii ce vor fi legate, mai cu seamă, de problema prestațiilor care trebuie restituite ca urmare a desființării. Or, toate aceste neînțelegeri vor putea fi tranșate doar pe cale judecătorească, astfel că vom avea încă o situație în care legea trimite inutil părțile în fața instanței de judecată. În al doilea rând, în opinia noastră, odată stipulate condițiile pactului, o astfel de clauză ar putea crea confuzii cu rezoluțiunea unilaterală, cu dreptul creditorului de a declara rezoluțiunea unilaterală a contractului. În fine, condițiile stricte în care pactul comisoriu operează, vor reduce, în opinia noastră, situațiile practice în care vom avea de-a face cu astfel de clauze. De altfel, nici Codul civil Quebec, nici alte coduri civile care au constituit sursa noastră

de inspirație și nici codificările europene în materia dreptului contractual (PECL și DCFR) nu rețin instituția juridică a pactelor comisorii; acestea au fost însă legiferate în dreptul nostru privat, după ce au fost recunoscute, anterior adoptării Noului Cod civil (sub forma celor patru pacte comisorii), de către jurisprudență și doctrină și ca urmare a folosirii lor îndelungate. *De lege ferenda*, pentru aceste argumente, opinăm în sensul eliminării pactelor comisorii din legislația noastră.

Efectele rezoluțiunii și ale rezilierii

Primul efect al rezoluțiunii sau rezilierii este *desființarea* contractului, ceea ce înseamnă că acel contract se consideră că nu a fost niciodată încheiat. Practic, contractul va înceta să mai existe, clauzele acestuia urmând a fi lipsite, din momentul desființării, de orice fel de efecte. Prin excepție, rezoluțiunea nu produce efecte asupra clauzelor referitoare la soluționarea diferendelor ori asupra celor care sunt destinate să producă efecte chiar în caz de rezoluțiune.

Desființarea contractului produce efecte pentru *trecut* în cazul rezoluțiunii și doar pentru *viitor* în cazul rezilierii. Producând efectele pentru trecut, rezoluțiunea mai atrage un alt efect specific, și anume *restituirea* prestațiilor care au fost deja efectuate până la data desființării contractului. În schimb, producând efectele pentru viitor, rezilierea nu atrage obligația restituirii prestațiilor efectuate, acestea rămânând plătite.

Desființarea contractului ca urmare a rezoluțiunii sau rezilierii acestuia nu exclude dreptul creditorului obligației neexecutate de a cere de la debitor, pe lângă restituirea prestației (dacă aceasta a fost efectuată), și *daune-interese* constând în prejudiciul pe care l-a încercat din faptul neexecutării.

Rezoluțiunea poate fi *totală* (desființând întregul contract), dar și *parțială* (însă numai atunci când executarea sa este divizibilă). De asemenea, în cazul contractului plurilateral, neîndeplinirea de către una dintre părți a obligației nu atrage rezoluțiunea contractului față de celelalte părți, cu excepția cazului în care prestația neexecutată trebuia, după circumstanțe, să fie considerată esențială.

[1] Art. 1020 și art. 1021 conțineau în Vechiul Cod civil „întreaga” reglementare a instituției juridice a rezoluțiunii contractului. În fapt, singurul text cu referire la această problematică era arhicunoscutul art. 1021, invocat în toate situațiile în care se solicita desființarea culpabilă a contractului de către instanța de judecată. A fost însă recunoscută, invariabil, posibilitatea convenirii, de către părți, în contract, a unui pact comisoriu, practica judiciară și doctrina susținând existența a patru tipuri de pacte comisorii. Clasificarea unor astfel de clauze în pacte comisorii de patru grade a fost, în opinia noastră, forțată, în fapt, neputând fi susținută ideea decât a două tipuri de pacte comisorii.

[2] Jurisprudența anterioară actualului Cod civil făcea referire, în mod constant, în lipsa unui termen legal, la conceptul de *neexecutare determinantă* sau *neexecutare esențială*, iar dreptul comparat modern (Codul civil Quebec, Codul civil italian), ne oferă noțiunea de *neexecutare importantă*.